

2e JAARGANG

NUMMER 5

MEI 1966

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

+++++
+ BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT +
+ HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF. +
+ BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF +
+ MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN +
+ HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER +
+ GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE- +
+ GRIP, AAN DE GEDACHTE. +
+++++

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

O P E N B R I E F A A N A . L . C O N S T A N D S E

Amsterdam, mei 1966.

Waarde Constandse,

Met grote interesse las ik in "Recht voor Allen" (nummers van 19 maart en 2 april 1966) een beschouwing van uw hand, door R.v.A. overgenomen uit "De Nieuwe Gids" 1965/8. Het was eigenlijk een beschouwing, of liever, een verklaring waarop ik al zo'n kleine dertig jaar heb zitten wachten. U moet namelijk weten, dat in het jaar 1938, het jaar dus van uw verdwijning uit de anarchistische beweging, ik een jonge man was van nauwelijks twintig jaren. Zoals u uit eigen ervaring weet kunnen jonge mannen van die leeftijd behept zijn met een grote dosis idealisme, hetgeen ook bij mij het geval was. En... mijn opvattingen werden voor een groot deel bepaald door u. Dit is niet zo verwonderlijk wanneer u bedenkt, dat ik reeds van mijn veertiende jaar af vrijwel elke vergadering van de anarchisten in Oost-Groningen met mijn vader bezocht. En dat waren er vele. Meestal was de spreker A.L. Constandse, die dan vaak onze - schamele - woning en maaltijd deelde. Terwijl u in 1937 in Spanje verbleef, bracht ik mijn dagen als dienstweigeraar in Veenhuizen door. Doch elk verslag van uw belevenissen werd door mijn vader naarstig uit "De Vrije Arbeider" overgepend om ook mij daarvan kennis te kunnen laten nemen. En dan, wanneer ik nog niet zo lang weer op vrije voeten ben, bereikt mij het bericht dat u zich uit de beweging hebt teruggetrokken. Jarenlang heb ik me afgevraagd wat of toch de beweegredenen van uw terugtrekken konden zijn geweest. Nu, na bijna 28 jaar heb ik er eindelijk kennis van kunnen nemen.

Een ieder moet echter zijn eigen leven leiden, ook u. Er zou voor mij dan ook geen aanleiding zijn geweest deze open brief aan u te richten, ware het niet, dat u in uw verklaring enige opmerkelijke uitspraken doet. O nee, ik verwijt u niet, dat u uw idealisme hebt verloren, zoals zo velen u verweten hebben. Ik vind dat helemaal niet erg. En wat kunt u daar trouwens aan doen. Daarbij, ook ik ben niet meer de idealist die ik dertig jaar geleden was. Had ik toen nog het geloof, dat ik met mijn persoonlijke dienstweigering een daad stelde, die belangrijk was voor de strijd tegen militarisme en kapitalisme, thans weet ik dat zo'n persoonlijke daad te waarderen kan zijn maar in de strijd tegen militarisme en kapitalisme van geen enkele betekenis is. Ook ik ben dus, evenals u, van idealist tot realist geworden. Dat wil echter niet zeggen, dat ik uw opvattingen, uw meningen, zoals neergelegd in uw verklaring, ook maar enigszins deel.

Daar is in de eerste plaats uw uitlating over de anarchisten in Spanje tijdens de burgeroorlog. Hiervan zegt u:

"Hierin vervulden de anarchisten (het meest in Catalonië) 'n heldhaftige rol, voornamelijk als leiders van de syndicalistische vakbonden."

En even later:

"Nog benauwder werd voor de anarchisten de situatie, toen de centrale regering met behulp van de communisten (versterkt door de Sowjet-Unie) aan Catalonië het zelfbestuur ontnam, de anarchisten verwijderde uit de leiding, hun bladen censureerde en hun laatste vertegenwoordigster in de regering te Madrid dwong af te treden."

De heldhaftige rol van de anarchisten-(arbeiders) wil ik natuurlijk niet ontkennen. Maar dat die rol heldhaftig was als leiders van de syndicalistische vakbonden meen ik toch te moeten betwijfelen. Voor zover mij bekend was het op 3 mei 1937, dat de centrale regering (door middel van de Guardia Civil) met behulp van de communisten een aanval deed op de positie van de anarchisten in Barcelona. Zoals in het begin van de burgeroorlog de arbeiders zich meteen teweer stelden, deden ze het ook toen. Het waren echter de leiders van de CNT, die de arbeiders aanraadden weer rustig aan het werk te gaan. Zij hadden daar wel een zeer grondige reden voor. Zij streefden namelijk naar samenwerking met de door de bolsjewisten beheerste UGT. Bij een gewapend conflict nu tussen de arbeiders - veelal lid van de CNT - en de Guardia Civil en de bolsjewisten, zou de kloof tussen de CNT en de UGT breder worden en de door de CNT-leiders zo begeerde samenwerking tussen die twee organisaties zoal niet onmogelijk maken, dan toch in elk geval de kansen sterk doen verminderen. Hier werd door de CNT-leiders dus geprobeerd het arbeidersoptreden te voorkomen, ja het ondergeschikt te maken aan wat zij zagen als het belang van hun organisatie. De leiders van de CNT werden dan ook door de centrale regering geprezen voor hun loyale houding tijdens de meidagen van 1937 in Barcelona (Zie "Saluut aan Catalonië" van George Orwell). Hieruit blijkt dus duidelijk hoe gering het verschil was tussen de CNT en de andere organisaties. Niet de CNT was ondergeschikt aan de arbeiders, maar de arbeiders werden ondergeschikt gemaakt aan de CNT. Wat daar echter voor heldhaftigs aan is ontgaat mij ten enemale.

Er is inderdaad een grote overeenkomst tussen u en de door u zo zeer bewonderde Bakoenin. Riep in 1862 de laatste in zijn brochure "Romanoff, Poegatcheff of Pestel" Tsaar Alexander II op het volk te bevrijden en de oorlog tegen Duitsland te beginnen, in 1939 is het A.L. Constandse, die kiest voor de geallieerde oorlog tegen het "onvoorstelbare barbarisme van het Derde Rijk". Woordelijk zegt u:

"Het was duidelijk dat de Spaanse burgeroorlog het voorspel was van de tweede wereldoorlog, die ontketend zou worden door Hitler en Mussolini. Aan welke kant moesten wij dan staan in ons eigen land? Ook soms neutraal gezind zijn tegenover het onvoorstelbare barbarisme van het Derde Rijk? Dat de aanval zou komen, daaraan twijfelde ik juist na München niet meer. Welnu: ik heb gekozen. Gekozen vóór degenen, die met geweld naar de ondergang zouden streven van dit regime van ontaarde moordenaars. Ik kon in 1939 niet meer geloven aan vrede, niet aan revolutie, niet aan een algemene werkstaking, die de oorlog zou verhinderen. Ik kon nog slechts geloven aan die oorlog zelf. Ik moest een keuze doen om niet - al ware het slechts in de geest - de miljoenen slachtoffers van het nationaal-socialisme te verraden."

Waarde Constandse, in uw verklaring zegt u, dat u nooit gespuwd hebt in de bron waaruit u gedronken hebt. Ik geloof dat. Nergens heb ik iets van u gelezen, noch ooit iets uit uw mond gehoord dat gericht was tegen het anarchisme. Maar zo u al niet gespuwd hebt in de bron waaruit u gedronken hebt, dan hebt u toch in elk geval gedronken uit de bron waarin u vroeger hebt gespuwd. In bovenstaand citaat lees ik namelijk het ethische trekje, dat de geallieerden gebruikten om hun belangenoorlog acceptabel te maken. En u moet me niet kwalijk nemen, maar aan sprookjes geloof ik niet meer. Daarvoor ben ik te zeer realist geworden. De fa-

beltjes, dat Hitler en Mussolini de schuldigen aan de tweede wereldoorlog waren en dat de oorlog van de kant der geallieerden gevoerd werd tegen het barbarisme van het Derde Rijk doen het bij mij niet. Ik zie een kapitalistische oorlog nog altijd als een belangenoorlog en niet als een ideologische krijg waaraan slechts de "aanvaller" schuldig is. Zonder al te diep op deze kwestie in te gaan - zou ik dat wél doen dan zou 't geen brief maar een boekwerkje worden - wil ik hier toch stellen, dat het Derde Rijk de grondstoffen voor zijn bewapeningsindustrie van zijn latere tegenstanders ontving. Met elkaar hebben de "democratietieën" Nazi-Duitsland van het nodige voorzien. Het is dan ook niet de zwarte ziel van een Hitler of van wie ook, die een oorlog veroorzaakt, maar het zijn de kapitalistische productieverhoudingen die tot een oorlog leiden. En wanneer de geallieerden zo erg tegen het barbarisme van het Derde Rijk waren, waarom openbaarde zich dat dan pas toen de oorlog een feit was? Hebben al die "democratische" staten met hun non-interventie-politiek niet mede de overwinning van het Franco-fascisme mogelijk gemaakt? En welke van die staten heeft vóór de oorlog een feit was, krachtig stelling genomen tegen het barbarisme van het Derde Rijk? Heeft de Nederlandse regering niet slachtoffers, die naar dit land waren gevlucht, weer aan de Nazi-beulen uitgeleverd? Waar was toen hun weerzin tegen 't barbarisme? Voor het door u ingenomen standpunt hebben de christelijken een heel mooi gezegde, n.l. "de duivel uitdrijven met Beëlzebub". Ook u wilde dus het nationaal-socialistische barbarisme bestrijden met het democratisch-kapitalistische barbarisme.

Natuurlijk, er zijn door de Nazi's zes miljoen joden vermoord. Geen woorden zijn in staat een dergelijk gebeuren te beschrijven. Wie het - uiterst sober geschreven - boek "De Ondergang" van dr. J. Presser leest, voelt zich de keel toeknippen van ellende en walging. Maar... waarde Constandse, is door het optreden van het geallieerde geweld ook maar één jood minder vermoord? En hebben die geallieerden alles gedaan wat mogelijk was om zoveel mogelijk joden van de gaskamers te redden? Het antwoord hierop mag als bekend worden verondersteld, "Neen!!" Het verhaal van Joel Brand zal toch ook u niet onbekend zijn, evenmin als het optreden van Engeland tegen de joden, die na de tweede wereldoorlog naar Israël wilden. Het lot der joden - tot een andere conclusie kan ik niet komen - speelde in het optreden der geallieerden geen enkele rol.

En opmerkelijk, tot de verbondenen in de strijd tegen het "barbarisme van het Derde Rijk" behoorde ook de Sowjet-Unie. Was dit soms het geëigende land om het barbarisme van Nazi-Duitsland te bestrijden? Zijn in dat land in de dertiger jaren niet miljoenen omgekomen in de Siberische kampen? Zijn daar in die jaren niet ontelbaren gelijkwideerd? Hadden wij soms nog de verklaringen over de terreur onder Stalin nodig van een Chroesjtsjow om dat te weten? Vindt u nu soms ook, dat we toen met geweld tegen Rusland hadden moeten optreden om het barbarisme van dat "regime van ontaarde moordenaars" te vernietigen? Moeten we nu soms ook oproepen tot een oorlog tegen de ontaarde moordenaars in Vietnam? En de ontaarde moordenaars in Algerije enige jaren terug? En het protegeren van de dictator van Cuba, Batista, nog niet zo lang geleden? Dat deed Amerika zoals u weet, zoals het ook Amerika was, dat mede het bewind van Arbenz Guzman in Guatemala omverwierp vanwege de bedreigde Amerikaanse belangen. Ja, Amerika, dat zullen we wel meteen de oorlog moeten verklaren. En dan Indonesië, waar na de mislukte machtsgreep van oktober 1965 naar schatting zo'n half miljoen mensen zijn afgeslacht, mannen, vrouwen en kinderen. Ook maar met geweld vernietigen, dat regime. Ja, maar hoe moet dat nu met ons eigen land (nou ja, eigen), dat ook niet zo'n brandschoon verleden heeft. Boven-Digoel ligt ons nog vers in het geheugen, om maar niet te spreken van de twee politionele acties na de tweede wereldoorlog, toen daar een zekere Westerling nogal huis schijnt te hebben gehouden. Beste Constandse, ik geloof, dat elk land aan elk land de oorlog zal moeten verklaren, want vrij van barbarisme zijn ze geen van allen.

U hebt voor het geweld der geallieerden gekozen omdat u de slachtoffers van het nationaal socialisme - al ware het slechts in de geest - niet wilde ver-

raden. Maar hoe staat het nu met de slachtoffers van het geallieerde geweld? Is er bij u geen bezwaar die te verraden? In Engeland is op 2 oktober 1961 een boek verschenen van de auteurs Sir Charles Webster en dr. Noble Frankland over de Engelse nachtelijke bombardementen op de Duitse steden tijdens de tweede wereldoorlog. Volgens een verslag in "Het Parool" van 3 oktober 1961 laat het boek "duidelijk zien dat het van 1942 af, toen de bombardementen hun grootste intensiteit bereikten, de bedoeling was om zoveel mogelijk Duitse steden plat te gooien en de burgerbevolking te demoraliseren". Wat dat aan slachtoffers aan vrouwen, kinderen en grijsaards heeft gekost is onvoorstelbaar. De cijfers van 't aantal slachtoffers van de stad Dresden hebben toendertijd een ontzettende indruk op mij gemaakt. Enerzijds zien we dus, dat de geallieerden weinig hebben gedaan om zoveel mogelijk joden van de gaskamers te redden. Bombardementen op spoorlijnen waarlangs joden werden weggevoerd bleven uit. Anderzijds werden op grote schaal burgers vermoord zonder enige noodzaak, want in voornoemd boek komen de auteurs tot de conclusie, dat de terreur-bombardementen weinig of niets tot de overwinning hebben bijgedragen. Is het vreemd, dat ik tot de conclusie kom, dat u nationaal-socialistisch barbarisme wilde bestrijden met burgerlijk-democratisch barbarisme?

Inderdaad Constandse, ook voor mij is een staat een staat, of hij nu nationaal-socialistisch of democratisch-kapitalistisch is. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat er geen verschil is. Evenmin wil het zeggen, dat ik niet liever onder een z.g. democratisch regime leef dan onder een autoritair regiem. Maar dat wil daarom nog niet zeggen, dat wanneer er tussen een z.g. democratische en een autoritaire staat een conflict uitbreekt om bepaalde machtsposities of bepaalde afzetgebieden, ik dan zou moeten kiezen voor de "democratische" staat. Er is ook verschil tussen de ene struikrover en de andere. De ene laat zijn slachtoffer nog altijd zoveel geld houden, dat hij nog met bus of trein thuis kan komen terwijl de andere zijn slachtoffer van z'n laatste cent berooft. Wanneer die twee struikrovers nu ruzie krijgen over de vraag wie bepaalde slachtoffers mag leegschudden, moet ik dan de zijde kiezen van de struikrover, die zijn slachtoffer nog het reisgeld laat behouden? Ik peins er niet over.

In het begin van uw verklaring zegt u, dat er momenten waren, dat u zich eigenlijk helemaal geen socialist voelde "uit afkeer van de massa". En aan het slot verklaart u dan nog:

"...het proletariaat is verburgerlijkt, de opstandige enkeling werd 'a wiser and sadder man'. West-Europa is contra-revolutionair geworden, het proletariaat inbegrepen. De droom is ten einde."

Beste Constandse, ik ben begaan met uw droefenis, maar heb ik in het begin van deze brief gezegd, dat ik, evenals u, van idealist tot realist geworden ben, daarop moet ik toch wel terugkomen, want het is niet juist. U bent geen realist geworden, doch een teleurgestelde idealist zonder meer. Een teleurgestelde idealist, die zijn droefenis en teleurstelling wenst af te wentelen op de rugen van de arbeiders. Laat ik me nader verklaren.

Volgens mij leven we nog steeds in een klassenmaatschappij. Een maatschappij waarin de ene klasse het productie-apparaat bezit en de andere klasse niets anders heeft dan zijn arbeidskracht om te verkopen. De kloof tussen deze twee klassen is onoverbrugbaar. Zoals echter in elke maatschappij ziet ook in deze warenmaatschappij de onderdrukte klasse zich steeds weer genoodzaakt in verzet te komen. Niet uit idealisme, niet voor een socialistische samenleving komt de arbeidersklasse steeds weer in verzet. Het zijn de directe belangen die haar drijven. Wat meer loon, een televisie, een bromfiets, als het mogelijk is een autootje, dát zijn de drijfveren. Natuurlijk spelen daarbij ook gevoelens van onrechtvaardig te worden behandeld een rol. De werkelijkheid heeft echter bewezen, dat de arbeidersklasse nooit voor idealen in beweging komt.

Dat de arbeidersklasse is verburgerlijkt is juist, maar niet pas sinds de

staat een "Welfare State" is geworden, zoals u beweert. De arbeidersklasse is altijd burgerlijk geweest. Hoe zou het anders kunnen in een burgerlijke maatschappij. Zou ze in een burgerlijke maatschappij socialistisch kunnen zijn? Onmogelijk! Toch is dat wat de idealisten wensen, wat ook u altijd hebt gewenst. De arbeiders opvoeden tot socialisten. Ze duidelijk maken, dat ze voor een socialistische samenleving moeten strijden. Dat is wat ook u jarenlang hebt geprobeerd. Maar die verburgerlijkte arbeiders wilden maar niet luisteren. U, die het zo goed wist en het zo goed met hen voor had, stond daar eigenlijk voor niets te praten. Parels voor de zwijnen! Vandaar uw "afkeer van de massa", vandaar, dat u als opstandige enkeling "a sadder man" werd. Of u ook "a wiser man" werd? Ik betwijfel het. Of men moet het wijsheid noemen, dat u tot het inzicht bent gekomen, dat al uw propaganda, dat al uw praten en al uw schrijven geen enkel resultaat had. Dat is dan echter maar een halve wijsheid. Hoe de arbeidersstrijd zich echter voltrekt, hoe in de werkelijkheid strijd voor het socialisme wordt gevoerd is voor u een boek met zeven zegels gebleven. Had u zich echter verdiept in de werkelijkheid, had u zich rekenschap gegeven van het feit, dat geen enkele omwenteling ooit tot stand is gekomen uit ideologische overwegingen, dan had u zich een hoop droefenis kunnen besparen en was u niet "a sadder man" doch wellicht "a wiser man" geworden.

Geen ideologische overwegingen deden de slavenmaatschappij veranderen in een feodale maatschappij en de feodale maatschappij in een burgerlijke of kapitalistische. Het waren de productiekrachten die dat bewerkstelligden. Denkt u soms dat het kapitalisme is gekomen door propaganda, door opvoeding tot kapitalisme? Neen immers? Waarom zou dan een socialistische maatschappij afhankelijk zijn van de opvoeding der arbeiders tot socialisten? Zijn katholieke, gereformeerde of wat voor arbeiders soms mindere strijders dan anarchistische arbeiders? Waren het in Oost-Duitsland niet de arbeiders met een stalinistische ideologie, die de stoot tot de opstand gaven in juni 1953? Waren het in Hongarije niet mede de "communistische" arbeiders die strijd voerden tegen de Russische tanks? Waarom deden ze dat? Om het bolsjewisme te vernietigen? Natuurlijk niet. Zoals ze in Oost-Duitsland in verzet kwamen tegen de steeds zwaarder wordende normen, zo was het in Hongarije ook de wens naar een beter leven, de wens naar wat minder zorgen en wat meer vrijheden waar ze na de dé-stalinisatie in Rusland op hadden gerekend. Ideologische overwegingen waren hen vreemd, zoals ze ook vreemd waren aan de gemeentearbeiders van Amsterdam toen die in 't voorjaar van 1955 in strijd gingen, een strijd waarvan mr. Ensing - advocaat van de gemeente Amsterdam - verklaarde, dat de overheid een dergelijke staking nooit kan toestaan, omdat het in wezen het begin van de revolutie is. Opmerkelijk nietwaar?, het begin van de revolutie, terwijl die arbeiders helemaal niet aan revolutie dachten, doch alleen maar aan wat betere arbeidsvoorwaarden. Maar zo gaat het nu eenmaal. Niet wat de arbeiders denken is belangrijk. Belangrijk is alleen maar wat ze doen. Wat ze krachtens de positie die ze innemen noodgedwongen moeten doen. En als onderliggende klasse, als uitgebuite klasse moet het proletariaat steeds weer in verzet komen. En krachtens de plaats, die het proletariaat inneemt in het productieproces kan het nooit "contra-revolutionair" zijn.

In wezen doet u hetzelfde als de sociaal-democratie ten opzichte van de eerste wereldoorlog. Die probeerde haar houding in die oorlog goed te praten door de schuld op de arbeidersklasse te schuiven. Het proletariaat had zich niet tegen de oorlog verzet. U, die een twintigtal jaren gepoogd hebt de arbeiders op te voeden tot socialisten, schuift het - noodzakelijk - falen daarvan ook op de arbeiders. De arbeiders zijn verburgerlijkt, zijn "contra-revolutionair", omdat ze niet naar u luisterden en hun eigen weg gingen. Maar hun eigen weg is de weg die leidde naar het verzet (in de vorm van stakingen) tegen Franco in Spanje in de laatste jaren, die leidde tot de opstand in Oost-Duitsland en die in Hongarije. Het kapitalisme zal nimmer verdwijnen door de propaganda van welke idealisten ook. Het socialisme zal alleen maar een gevolg kunnen zijn van de dagelijkse strijd der arbeiders, een strijd zonder idealisme, maar die de macht van de heersende

klasse meer aantast, dan de propaganda van welke "opstandige enkeling" ook.

Inderdaad Constandse, uw "droom is ten einde". Op het einde van de droom is echter geen nuchter ontwaken gevolgd.

Met proletarische groet (tenslotte ben ik een proletariër, al dan niet contra-revolutionair)

J. Meuelenkamp.

=====

H O E B E S T A A T H E T !

IN HET "Rotterdamsch Nieuwsblad" heeft prof. mr. T. Koopmans, docent in de "inleiding tot de rechtswetenschappen" aan de rijksuniversiteit te Leiden drie artikelen gepubliceerd, die zich bezig houden met het verschijnsel van de werkstaking. Aanleiding daartoe is het wetsontwerp, dat de minister van justitie in voorbereiding heeft omtrent het stakingsrecht.

In het allereerste artikel, verschenen op zaterdag 2 april, doet prof. Koopmans een paar opmerkelijke uitspraken. Hij zegt onder meer, dat in Nederland nimmer fabrieken door de arbeiders bezet zijn; dat de staking hier als politiek strijdmiddel, wanneer men afziet van de bezettingsjaren, maar zelden heeft dienst gedaan al zijn er - tegen de troepenuitzendingen naar Indonesië bijvoorbeeld - wel eens stakingen met een zuiver politiek doel geweest; en hij zegt voorts, dat op het laatste wellicht de fameuze spoorwegstakingen van 1903 'n uitzondering vormen.

De professor vergist zich. Ons zijn diverse gevallen bekend van "bezettingsstakingen" in Nederland. De eerste staking van een zodanig type had al ver voor de oorlog plaats bij Wilton-Feijenoord. Na de oorlog is er een staking met bedrijfsbezetting geweest in de meelfabriek Holland (de kranten stonden er vele dagen vol van), waren er bezettingsstakingen in de confectie-industrie, o.a. bij Bendien. En hoe denkt onze professor wel over de staking die vorig jaar bij Wilton-Feijenoord uitbrak? De arbeiders bezetten

de werf, joegen het kantoorpersoneel weg en beletten de directeur de toegang tot zijn eigen bedrijf.

Prof. Koopmans, zo geloven wij verder, vergist zich ook als hij beide stakingen van het jaar 1903 een politiek karakter toeschrijft. De eerste, die van januari, had dat karakter zeker niet. Het was een solidariteitsstaking met de transportarbeiders van de vemen, waaraan men bovendien een sociale achtergrond nooit ontzegd heeft.

Wat tenslotte te denken van prof. Koopmans bewering, dat achter een staking, uitgeroepen om een wijziging in lonen of arbeidsvoorwaarden te bewerkstelligen "meestal 'n vakbond" staat? Die staat er, zo leert ons de werkelijkheid, meestal juist niet achter. Dat is iets wat iedere arbeider weet. Het is ook iets, dat de moderne sociologen weten, die over de tegenstelling tussen vakbondsbesturen en vakbondsleden zo langzamerhand boekenplanken hebben volgeschreven. Ja sterker nog, dat de vakbonden meestal niet achter de z.g. "wilde stakingen" staan is 'n feit, waaraan de noodzaak om het stakingsrecht op de helling te nemen nou net precies voortspruit. Is het er bij dat "stakingsrecht" niet net precies om begonnen de "wilde" stakingen die er zijn buiten de wet te plaatsen en de "vakbondsstakingen", die er niet of nauwelijks zijn een wettelijke basis te verschaffen?

Het is allemaal kennelijk niet doorgedrongen tot het studeervertrek van de hoogleraar, die door de redactie van het "Rotterdamsch Nieuwsblad" net precies geschikt werd geacht om over stakingen te schrijven. Hoe bestaat 't!

=====

DE MAN MOZES EN HET MONOTHEÏSME

(Slot)

ONDANKS DE weinige gegevens die ons ten dienste staan, menen wij toch een duidelijker inzicht te kunnen verschaffen omtrent de gebeurtenissen die omstreeks de 13e eeuw voor Christus in Egypte plaats vonden, dan de psycho-analyse.

De geschiedenis - menen wij - is een geschiedenis van klassenstrijden, en wie zou daar nu niet aan denken, wanneer hij verneemt, dat in een zeker rijk de koning een rebel heette, van het strijdtoneel verdween, en een gedeelte der bevolking werd uitgedreven of wegtrok. Het is van geen belang of het eerste, dan wel het laatste plaats vond. Niettemin houden wij het op het eerste, dan zijn wij in overeenstemming zowel met de wetenschap als met de legende. (Achtervolging door de Rode Zee).

Nu was het Egypte van die tijd een landbouwstaat en het had dus een feodaal karakter. Dat wil zeggen: de adel en de geestelijkheid hadden de politieke macht. Verder was er natuurlijk 'n koopmansstand, handwerkslieden, slaven en lijfeigenen. De grond, het belangrijkste productiemiddel, was natuurlijk in 't bezit van de adel en de geestelijkheid. Hier vinden wij dus de welbekende tegenstelling tussen de adel en de geestelijkheid aan de ene en 't handelskapitaal aan de andere zijde. De gilden speelden daarbij een rol in overeenstemming met hun ontwikkeling. Ontstaan uit religieuze bijeenkomsten, waarop zij die hetzelfde handwerk beoefenden elkaar ontmoetten, week de aandacht al gauw af van de zaken die het zieleheil moesten bevorderen naar onderwerpen die meer verband hielden met het stoffelijk bestaan. En zo ontstonden dan de gilden. Hoewel in de aanvang democratisch gezind, ontwikkelden deze gilden zich tot tirannieke instellingen, waarin de meesters en de besturen het voor het zeggen hadden; economische, politieke macht en rijkdommen verkregen. In Holland werden zij het eerst ontkracht; in de Franse revolutie werden zij opgeheven.

Om de verhouding van de gilden tot het handelskapitaal duidelijk te stellen - hetgeen in verband zal blijken te staan met Mozes en het ééngodendom - halen wij aan hoe Turgot, minister van financiën onder Lodewijk de 16e, in 1776 de gilden omschreef (gegevens uit Vivat's encyclopedie).

Nadat in de aanhef van dit voor de kennis van het gildenwezen hoogst belangrijke staatsstuk de plicht der regering is erkend om aan alle inwoners het onbelemmerde genot van hun rechten te waarborgen, wordt met leedwezen geconstateerd, dat op één dier rechten, het recht om door arbeid in zijn onderhoud te voorzien, inbreuk wordt gemaakt door instellingen, die wel van oude datum zijn, doch wier bestaan niet langer gewettigd kan worden geacht.

Het edict stelt vervolgens in het licht, hoe in nagenoeg alle steden van 't koninkrijk de beoefening der verschillende vakken uitsluitend in handen was van een betrekkelijk klein aantal meesters, die met uitsluiting van alle burgers het recht hadden van te produceren en te verkopen, waarvan het gevolg was dat zij, die uit noodzakelijkheid of lust zich aan de beoefening van een of ander ambacht wilden wijden, daartoe niet konden geraken dan door zich te onderwerpen aan 'n langdurige, even schadelijke als overbodige proeftijd, na allerlei rechten te hebben betaald en op veelvuldige wijze te zijn afgeperst. Zij, zegt het edict, wier middelen deze uitgaven niet toelaten, zien zich geen andere keus overgelaten dan armoede te lijden of hun werkkracht naar andere landen over te brengen. Zo zijn dan de gevolgen dezer instellingen voor de staat een onberekenbare vermindering van h a n d e l en nijverheid (spatiering van ons, D & G). Het stuk keert zich nog meerdere malen tegen de gilden in verband met het nadeel, de onvrijheid en de belemmeringen, die zij het nationale zowel als het internationale kapitaal veroorzaken.

Hadden de gilden in de middeleeuwen het monopolie van het handwerk, de adel en de geestelijkheid hadden het monopolie van de grond. Een hechte drie-eenheid dus, die bezegeld werd door het monopolie van de geest, de kerk, waardoor de monarchen van Europa werden gekroond.

Deze bevroren toestand van de stoffelijke verhoudingen eiste ook een bevroren toestand van de geest, die men nog duidelijk kan waarnemen in de vorm van de middeleeuwse kunst. Onwezenlijke starende blikken. Beelden die alleen dienden om de kerk te versieren. Het kerkportaal bestaat uit honderden wezens die alleen dienen om de wanden en de spitsboog te vullen. Het individu is niets, de kerk alles. Slechts door en voor de kerk is men iets.

Hoe anders is het met de handel gesteld! In plaats van versteende toestanden en nauwgezette herhaling van dezelfde ceremoniën, beweging, overdracht, vervoer, het trekken naar vreemde landen, roof, avontuur, gebiedsuitbreiding voor het verkrijgen van goederen en slaven, handelsoorlogen tussen de concurrenten.... Thuis eist men echter vrede en eenheid van het V O L K . Geen onderlinge twisten en wapengeweld, waarmee de adel zijn geschillen beslecht. Geen tollén en tol-gelden bij het overschrijden der adellijke en kerkelijke domeinen. D E N A T I E I S É É N . Geen verplichtingen dus aan Rome, alleen verplichtingen aan het land, het "vaderland" en aan god! aan de ene god. Uit het stuk van Turgot blijkt wel, dat de gilden, wanneer ze vol ontwikkeld zijn, zich niet verbonden voelen met het handelskapitaal en dus de zijde van de kerk kiezen.

Bovenstaande beschouwingen roepen beelden op uit onze eigen geschiedenis, de geschiedenis van Nederland; alleen zien we dat ze niet ophoudt met het handelskapitaal, maar verder gaat en de basis legt voor het industrie-kapitaal. Deze basis noemt Marx de oorspronkelijke accumulatie.

Zoals wij weten heeft dat in de staten in het Oosten niet plaatsgevonden. Vanaf Babylon tot Rome zien wij telkens hetzelfde gebeuren. Zij ontwikkelen zich tot handelsstaten, breiden zich enorm uit om dan een snelle ondergang tegemoet te gaan. Zo verging het achtereenvolgens Babylonië, Egypte, Perzië, Griekenland en het Romeinse Rijk.

Wij menen dat dat ligt in het karakter van het handelskapitaal. Het handelskapitaal is improductief. Het doet niet anders dan goederen verplaatsen, wat zeer noodzakelijk is maar.... IMPRODUCTIEF.

Zo kon het verkwistende en zich in weelde wentelende Rome slechts voortbestaan door gebiedsuitbreiding, d.w.z. roof en verslaving van vreemde volken. Elke gebiedsuitbreiding eiste een grotere bezetting, die onbetrouwbaarder werd naarmate men gebruik moest maken van soldaten uit de overwonnen gebieden. De ineenstorting van het Romeinse Keizerrijk was even onafwendbaar als van de Imperia die aan Rome vooraf waren gegaan.

Wanneer het handelskapitaal kan overgaan in industrieel kapitaal zet de ontwikkeling door. Maar dit vereist een bepaalde hoogte van wetenschap en techniek. Deze werd in de Oosterse staten niet bereikt. Daarom kwamen zij niet verder dan het handelskapitaal, wat met revoluties in de oude feodale samenleving gepaard ging. Dit bedenkende is ons de "rebelse" koning, en de uitdrijving der joden volkomen duidelijk. Wij hebben hier te doen met één van de vele revoluties van het handelskapitaal tegen de feodaliteit. Deze revolutie leed echter de nederlaag en de opstandigen, beroofd van hun bezittingen, werden uitgedreven.

Waren de opstandigen dan de joden? Dat is de enige conclusie die wij kunnen trekken, alhoewel - en Ichnaton bewijst het - ook niet-joden aan de opstand hebben deelgenomen. Tenslotte was het een strijd tussen het handelskapitaal en het feodale stelsel.

In het oude Egypte waren de joden niet gekenmerkt door hun voorkomen. Hun positie was de positie van "de vreemdeling". Daardoor was er voor hen geen ander-

re plaats in de feodale maatschappij dan in de handel. En in die handel werden zij rijk, als bijna overal elders. Zodat het kon voorkomen dat een koning hun zijde koos, zich met hen "encanailleerde". Wij weten uit de geschiedenis van 't Westen, dat koningen in chronische geldverlegenheid verkeerden. Dit kan ook een reden zijn geweest van de band tussen Ichnaton en de joden en de aantrekkelijkheid van hun ééngodendom. Het ééngodendom is het godendom van de handel, zoals wij menen te hebben aangetoond.

Eigenaardig doch volkomen konsekvent ontwikkelt zich in Europa 't Christendom. Wanneer Rome in de 4e eeuw het Christendom officieel aanvaardt is het zowat op het toppunt van zijn macht. Dan echter nadert de catastrofe. Dat Christendom is echter niet het christendom zoals wij het in de middeleeuwen aantreffen. Het is nog - zeker tegenover het veelgodendom van de Romeinen - een ééngodendom. Als dan de Romeinse legers uit de bezette gebieden moeten worden teruggetrokken, breken er in Europa duistere, chaotische tijden aan, waaruit met medewerking van de kerk de feodale middeleeuwen tevoorschijn komen met een ontwikkelde heiligen-cultuur, die gelijk staat met een veelgodendom. Dan ontwikkelt zich in vele gebieden de handel en doet de aloude tegenstelling zich gelden. De heiligen, om het kort te zeggen, worden de straat op gejaagd en hun opperhoofd, de ene en allenige god blijft in handen van de revolutionairen van 't handelskapitaal, dat nu door niets gestoord met hemzelf kan onderhandelen.

Het verdere verloop had nu moeten zijn - wilde het handelskapitaal de historie getrouw blijven - dat het eindigde in een debacle. Dat deed het niet, hetgeen we toeschrijven aan de voortgeschreden techniek, de ontwikkeling van de productieve krachten, de ontwikkeling van de industrie. In tegenstelling tot de handelschept de industrie waarde en méér waarde dan er in gaat. Dat de meerwaarde die zij schept niet in de zakken komt van hen die haar voortbrachten is een punt dat hier niet ter discussie staat, maar zij schépt meer wáárde.

Wij hebben nu de religie verklaard uit de maatschappelijke werkelijkheid zonder voorkeur voor deze of gene richting, zonder voorkeur voor het één- of veelgodendom of welke religie ook. Dat kunnen wij van Freud's methode niet zeggen. Hij vindt het ééngodendom de meest vergeestelijkte religie. Op blz. 66 zegt hij, dat het een eer is voor het joodse volk, dat het een traditie heeft bewaard die leert, dat de godheid ceremonieën en offers versmaadt, zij eist slechts geloof en een leven in waarheid en gerechtigheid. Wij doen de logica zeker geen geweld aan, wanneer wij hierin lezen, dat het jodenvolk voor Freud nog steeds het uitverkoren volk is.

Er zijn plaatsen in Freud's boek, die sterk de verdenking oproepen van jongleren met begrippen. "Wanneer Mozes deze eerste messias was", schrijft hij, "dan is Christus zijn plaatsvervanger, dan heeft ook de verrijzenis van Christus een stuk historische waarheid, want hij was de weergekeerde gelouterde oervader van de primitieve horde, die als zoon zijn plaats had ingenomen."

Maar de Christus is niet verrezen, is niet uit de dood opgestaan, en daarom zit er geen atoompje waarheid in de bewering, laat staan een stuk. Indien men althans de verrijzenis opvat, zoals de gelovigen haar opvatten. Deze opvatting van de verrijzenis is een historisch feit, een historische waarheid, zoals ook de opvatting van Freud daaromtrent, die een geheel andere is, een historisch feit of historische waarheid is.

De exogamie, het huwelijk buiten de eigen horde, wordt op blz. 169 verklaard als een maatregel van de broederclan om, nu het "mannetje" dood is, met elkaar in vrede te leven. Op blz. 154 wordt verklaard, dat men dus afziet van geslachtelijk verkeer met de "hartstochtelijk begeerde moeders en zusters".

Dit afstand doen van het huwelijk in de eigen horde, wordt heden ten dage nog vrij veelvuldig bij wilden in stand gehouden. Wij menen echter, dat dit geen afstand doen is, eerder het tegendeel. Men p r e f e r e e r t de vrouwen uit

de andere horde. Deze waarheid is in strijd met de geslachtelijke moraal van "eeuwig de jouwe tot de dood ons scheidt", met onze huwelijksmoraal dus.

De man in onze huidige samenleving prefereert een vreemde vrouw boven zijn zuster. Meestal heeft hij zelfs een sexuele afkeer van haar. Als regel heeft dit ook de vader, en de moeder van haar zoons. Het dagelijks samen moeten zijn heeft invloed op onze sexuele gedragingen. Na korte tijd van het huwelijk prefereert een man geslachtelijk een vreemde vrouw boven de zijne. Zou hij haar echter nooit tevoren hebben gezien, dan is dat wél het geval. Is dat misschien overeenkomstig de regel: H e t m e n s e l i j k g e v o e l w o r d t s t o m p d o o r h e t o n d e r g a a n v a n s t e e d s d e z e l f d e p r i k k e l s ? Wij menen van wel. Het is opmerkelijk dat een paartje op school zelden gevormd wordt uit dezelfde klas. Maar wij kunnen ook niet inzien, dat de omgangsvormen onder de exogame regel minder conflictstof op zou leveren dan bij endogamie, het huwen der hordegenoten onderling. Het verschil is dat men in een horde bij exogamie steeds een volwassen vreemde mannelijke bevolking zou aantreffen, aangezien het regel is, dat de echtgenoot bij de horde van de vrouw in komt wonen. Als reden geven de ethnologen op dat zij dan niet geheel en al aan de kwaaië buien van de man is overgeleverd.

Er zou nog veel meer aan dit boek van Freud door ons te kritiseren zijn, maar wij willen het liever hierbij laten. Dit artikel bevat genoeg stof tot overdenking en anti-kritiek, welke laatste wij hopen toegezonden te krijgen.

=====

N A V I E R E E U W E N

BEGIN vorige maand, op de 5e april om precies te zijn, was het juist vier eeuwen geleden, dat de Nederlandse adel te Brussel aan de landvoogdes Margaretha van Parma het zogenaamde, bij naam althans aan ieder bekende, "Smeekschrift" overhandigde. Het feit is niet onopgemerkt voorbij gegaan. Met name in het kleine stadje Vianen aan de Lek heeft men er aandacht aan geschonken. Daar is niet alleen wekelang een tentoonstelling gehouden van documenten, die op het smeekschrift betrekking hadden, maar daar in Vianen is - bij de officiële opening der expositie op zaterdag 3 april - de aanbidding van het smeekschrift ook min of meer officieel herdacht.

Dat dit juist in Vianen geschiedde is niet toevallig. In Vianen immers is het Verbond der Edelen opgericht en de toenmalige "vrijstad" Vianen, die niet onder het wettig gezag der regering te Brussel viel, heeft in de geschiedenis van het "Verbond" een belangrijke rol gespeeld, in belangrijke mate ook omdat te Vianen het kasteel stond van de heer van Brederode, een der belangrijkste leden, die tenslotte

met de leiding van het Verbond belast werd.

De min of meer officiële herdenkingsrede werd te Vianen uitgesproken door prof. De la Fontaine Verweij uit Amsterdam, bibliothecaris der Amsterdamse universiteitsbibliotheek, die bij die gelegenheid prins Willem van Oranje "de architect van de Nederlandse opstand tegen Spanje" noemde en Hendrik van Brederode vergeleek met een "uitvoerder, die er de fundamenteën voor legde.

Er was bij de officiële en "deftige" genodigden daar in het historische stadhuis van Vianen - waar de expositie was ondergebracht - uiteraard niemand, die protesteerde. En toch bevatten deze woorden van de professor de grootst mogelijke historische onjuistheid, die zich maar denken laat.

Zo er tussen de prins van Oranje en het Verbond der Edelen enerzijds en "de opstand" anderzijds een "verband" bestaat, dan geen ander dan dit, dat de prins en net als hij de edelen alles hebben gedaan wat in hun vermogen lag om "de opstand" te voorkomen en onmogelijk te maken.

De edelen van het "verbond" ver-

verklaarden nadrukkelijk

"niets te ondernemen, dat indruist
"tegen de ere Gods of tegen de ma-
"jesteit van de koning en de Staten;
"integendeel is 't onze uitsluiten-
"de bedoeling de koning te handha-
"ven in 't bezit zijner heerschappij,
"een goede orde en politie te ver-
"zekeren en, voor zover dat aan ons
"ligt, alle volksopstanden, oproe-
"ren, monopolies, partijschappen en
"twisten tegen te gaan."

Met dat voornemen, volksopstanden te bestrijden was het 't Verbond der Edelen bittere ernst. Als klasse koesterden zij voor een volksbeweging alleen maar vrees. In februari van dat jaar 1566 nog had Willem van Oranje aan zijn broer Lodewijk geschreven:

"Het (uitbreken van de opstand) wil-
"len wij gewis verhinderen. Want wij
"weten maar al te zeer dat wij zelf,
"als 't eenmaal tot zulk een omwen-
"teling komt, als de eersten worden
"te gronde gericht en geruïneerd."

Aan de prins van Oranje komt de twijfelachtige eer toe in de maanden februari, maart en april 1566 het uitbreken van de opstand te hebben verhinderd. Men kan het ook nalezen bij de historicus prof. Fruin in diens

"Voorspel van de 80-jarige oorlog". In dien prins Willem ergens de architect van was, dan van een gebouw, dat een illusie bleek en dat, toen de opstand, zijn streven ten spijt, tóch uitbrak, volledig in elkaar stortte.

Hoe meer men zich in de historie van de opstand en van het (loyale) Verbond der Edelen - waarvan de o zo voorzichtige en aarzelende Oranje nog niet eens lid werd - verdiept, des te meer springt het klassekarakter der gebeurtenissen in het oog.

Omgekeerd: hoe meer men het klassekarakter der officiële geschiedeniswetenschap in het oog vat, hoe meer ook men de blik scherpt voor de huidige mythe van 't Nederlandse koningschap, des te duidelijker wordt het, waarom daar in Vianen met de historische werkelijkheid een loopje moest worden genomen. Na vier eeuwen versluiert men het klassekarakter van de opstand tegen Spanje, omdat het huidig klassebelang (van de heersenden, die de officiële samenleving vormen) zich verzet tegen 'n geschiedenisbeschouwing, die aan de feiten, dat wil zeggen aan de toen en later bestaande klassentegenstellingen alle recht doet wederbaren.

- o -

=====

N A A R E E N N I E U W P R O L E T A R I A A T .

EEN WERKGROEP uit de Algemene Werkgevers Vereniging heeft een rapport uitgebracht, dat "De ondernemers en het personeelsbeleid van morgen" heet. Daarin staat onder meer:

"Binnen 25 jaar - dus 'n generatie na deze - zal men waarschijnlijk met een geheel andere werknemer te maken hebben. Het is zeer goed mogelijk dat er dan een leerplicht tot 18 jaar bestaat met er op aansluitend het vervullen van de militaire dienstplicht. Bovendien zal er dan misschien een vierdaagse werkweek zijn, zodat de werknemers buiten de zondag nóg twee dagen van de week niet werken. Rekening houdend met de nivellering (ook in status) naar boven, waartegen in genen dele bezwaar kan bestaan, zal een autocratisch bewind (van de onderneming) op zijn-19e-eeuws doodeenvoudig niet meer mogelijk zijn.

We brengen deze uitspraak hier niet om te constateren, dat de schrijvers van 't rapport hiermee het bestaan van een autocratisch bewind nú erkennen en we willen ook niet ingaan op 'n recente verklaring van een voor-
aanstaand figuur uit het bedrijfsleven, dat een onderneming alleen maar au-

tocratisch kán worden geleid. Ook zullen we nu niet spreken over de vraag of er van de "nivellering naar boven" - ook in status - al iets te bespeuren valt en of het niet zo is, dat percentsgewijze loonsverhogingen - nog geheel afgezien van de prijsontwikkelingen - alleen maar neerkomen op een dé-nivellering. Dat we met het laatste vooralsnog te maken hebben is juist dezer dagen in het bondsorgaan van de Algemene Nederlandse Agrarische Bedrijfsbond (ANAB) van het NVV met behulp van heel wat cijfermateriaal aange-toond.

Waarom het ons ditmaal te doen is, dat is de uitspraak, ook van deze zijde, dat er gelijk met de enorme technische ontwikkeling, de nieuwe productie-methoden, de nieuwe wijze van bedrijfsadministratie, de nieuwe transport-middelen, de nieuwe energie-bronnen, noem maar op, noem maar op, ook een nieuw type proletariaat ontstaat, dat van de arbeidersklasse uit de dagen der eerste industriële revolutie evenveel verschilt als de controleur van een elektronisch schakelbord of een computer verschilt van de een of andere stoker aan de oude stoommachine van James Watt.

Die veranderingen in het proletarisch type dateren niet van vandaag of gisteren. De rampzalige machine-bestormer, losgerukt uit zijn agrarisch bestaan of uit de besloten huishouding van de thuiswerker maakte al luttele tientallen jaren nadat het machine-tijdperk was begonnen plaats voor een ánder type arbeider en de werklieden, die eens Van Marken in Delft of Van Heek in Enschede 's morgens vroeg hun fabrieken zagen binnentrekken (figuurlijk gesproken dan, want patroons plachten niet zo vroeg uit de veren te stijgen als het "mindere" volk!) zijn al lang en breed legende.

De tijd, dat men "de" arbeider in onze industrieplaatsen zonder meer met groot gemak en terstond op straat herkennen kon aan kleding en bedeesde houding is lang voorbij. De tweede industriële revolutie - die van de elektriciteit - met Edison en Graham Bell begonnen, gelijk de eerste industriële revolutie begon met Arkwright en Watt, heeft een ánder proletariaat tevoorschijn geroepen en de industriële revolutie, waarin wij ons thans bevinden, die van de computer en de transistor, zal de arbeidersklasse meer veranderen dan alle vorige technische veranderingen bij elkaar.

Naar onze overtuiging zal dat nieuwe, zich nog in wording bevindende type van arbeider, een groter bedreiging voor de burgerlijke orde en de kapitalistische wijze van produceren vormen, dan de arbeider in het verleden ooit geweest is. Hij zal veeleisender zijn, bekwaam en intelligenter, omdat de heersende klasse, vanwege haar behoefte aan geschoolde technici hem intelligenter en vakbekwaam heeft gemaakt. En zijn veeleisendheid zal een natuurlijk gevolg zijn van de steeds toenemende behoeften, die door de moderne maatschappij zélf geschapen zijn. Als het bekende woord van Marx, dat de kapitalistische maatschappij bovenal haar eigen doodgravers produceert enige betekenis heeft in de praktische werkelijkheid, dan deze, dat dit woord op die arbeider van morgen meer dan ooit van toepassing zal zijn.

=====

D U I D E L I J K E T A A L

AAN het diamanten feest van het Nederlands Verbond van Vakverenigingen heeft ook het Christelijk Nationaal Vakverbond enige aandacht besteed. In "De Gids", het orgaan van de Christelijke Centrale troffen we op 9 april een herdenkingsstukje aan. In dat artikelje wordt geenszins de nadruk

gelegd op de verschillen tussen NVV en CNV, die men in het verleden bij geen enkele gelegenheid verzuimde zo breed mogelijk te etaleren. Integendeel. De hartelijke gelukwens onder 't opschrift "Zestig jaar NVV" beklemtoont de overeenkomst tussen N.V.V. en C.N.V.

"Wij opereren" - aldus het stukje in "De Gids" - "op hetzelfde terrein

en veel van wat wij beogen loopt parallel."

En even verderop heet het:

"Het moge waar zijn dat wij destijds verscheidene beleidslijnen van het NVV resoluut moesten afwijzen, ten volle blijft overeind, dat het NVV in de chaos rond de eeuwwisseling de directe actie en de anarchie verwierp en zich inzette voor 'n constructieve en systematische aanpak van de problemen."

Een wélgemeend compliment voor de burgerlijkheid van het N.V.V. zouden we zo zeggen. In de mond van het CNV

kan dit alleen maar betekenen: "Het NVV plaatste zich van meet af aan op de basis der bestaande orde en streed tegen alles, wat zich in de arbeidersklasse als spontaan verzet daartegen openbaarde."

Het Gids-artikeltje zegt tenslotte:

"In de loop der jaren zijn... vele geschilpunten tussen NVV en CNV verdwenen of aanmerkelijk verkleind. Dit heeft ertoe geleid dat we in vele zaken gezamenlijk kunnen optreden..."

Dat is duidelijke taal, die geen enkel commentaar behoeft.

=====

O P E N B R I E F A A N P R O V O R O E L V A N D U Y N .

B E S T E R O E L ,

Ik ben 50 jaar. Dat feit alleen al maakt mijn positie in een discussie met 'n Provo - en over diens hoofd heen met andere Provo's - vermoedelijk allesbehalve gunstig. Ik hóór het je al zeggen: wéér zo'n oud heertje, dat de jeugd eens eventjes de les wil lezen. Je vergist je! Ik ben niet voor "schoolmeester" in de wieg gelegd. Bovendien heb ik mijn leven lang een hekel gehad aan mensen, die alléén maar op grond van hun leeftijd het beter meenden te weten dan een jongere. Eerbied voor grijze haren heb ik nooit gekend. Trouwens, met héél de "eerbiedigheid" heb ik altijd op gespannen voet gestaan. Ik doe dat nog. Ik vond dat altijd minder erg dan op gespannen voet staan met de feiten. Vandaar bijvoorbeeld van jongsaf aan mijn sympathie voor Woutertje.

Je kent Woutertje toch, hoop ik: de jonge held uit Multatuli's "Woutertje Pieterse"? Ik ben met hem opgegroeid. Niet met Wouter zelf natuurlijk - ofschoon ik wel Wouters gekend heb - maar met Multatuli, dat wil zeggen: met zijn "Ideeën" dan. Als je ooit zijn "Geschiedenissen van Gezag" gelezen hebt - of ze misschien nog eens gaát lezen - zul je begrijpen, hoe het onder andere komt, dat ik nooit aan de kant van "het gezag" gestaan heb...

Een Multatuliaan? Mis! Dat ben ik - bij alle bewondering voor de grote pamphlettist Multatuli, die ik ook nu nog koester - zelfs als jongen nooit geweest. Ik heb echter pas achteraf begrepen hoe dat kwam. Hij had mij veel, maar welbeschouwd toch ook weer veel te weinig te zeggen, omdat hij nu eenmaal behoorde tot een andere wereld dan ik, tot een ándere maatschappelijke werkelijkheid.

Van zijn eigen werkelijkheid kan een schrijver, een producent van culturele zaken, zich natuurlijk nooit losmaken. Of geloof jij in ernst, dat iemand verder kan springen dan zijn polsstok lang is? Als je dat n i e t gelooft, als je het met me eens bent, dat bij een bepaald soort samenleving ook een bepaald soort "cultuur" hoort - en bij een rottige samenleving dus een rottige cultuur - waarom ter wereld richt je dan tot de zogenaamde "linkse" beweging van vandaag het verwijt, dat haar opvattingen over een nieuwe cultuur tekortschieten? Waarom meen je dan, dat Provo met voorstellen "voor een experimentele revolutionaire lijn" o.a. op 't gebied van de cultuur moet komen of komen kán?

Ik heb nooit gehoord of gezien, dat een "revolutionaire cultuur" de samenleving revolutioneerde. De A.J.C.-ers, die in de twintiger jaren op blote voeten om

meiboom en pinkstervuur dansten hebben het op hun manier geloofd. Maar je weet wel: alléén de muren van Jericho zijn gevallen nadat de Joden er zevenmaal omheen hadden gedanst. De muren van het kapitalisme zijn door het dansen der AJC-ers niet bezweken. Zelfs als ze dat dansen nog veel langer zouden hebben kunnen volhouden zouden ze niet bezweken zijn.

Goed, goed, ik weet wel, dat je met me in zult stemmen, dat de cultuur van de AJC een burgerlijke cultuur was. Maar dáárom gaat het niet. Het gaat om de belangrijke vraag of het ook ánders zou hebben gekund en of het thans of in de toekomst anders kan.

Ik meen van niet. De cultuur is een product van de maatschappij, niet omgekeerd. Niet de cultuur verandert de samenleving, maar mét en door veranderingen in de samenleving treden ook veranderingen in de cultuur op. Datzelfde geldt óók voor de filosofie, die je in je brief "aan de linkse beweging" (Provo no. 7) in één adem hebt genoemd.

Over die brief in Provo en over de "linkse beweging" wil ik het met je hebben. Dat had je waarschijnlijk al wel begrepen. Trouwens, je hebt me als het ware zelf tot een dergelijk gesprek uitgenodigd. Zeg je niet zelf aan het slot van je ontboezemingen, dat je hoopt, dat ze het onderwerp van een discussie zullen zijn, "die uit een overmaat aan goede bedoelingen een werkelijk revolutionaire kern vormt van een nieuw links"?...

Helaas. Ik moet je al dadelijk een paar bekentenissen doen. De eerste is deze, dat ik geen overmaat aan goede bedoelingen heb. Ik heb er zelfs helemaal geen. Ik geloof eenvoudig niet in goede bedoelingen en in de tweede plaats geloof ik niet in (of aan) revolutionaire kernen. Ik vind een z.g. "revolutionaire kern" een uitermate ouderwets en romantisch begrip. Ten derde dan ben ik wat huiverig voor het woord "links". Naar mijn mening is er moeilijk een vager en versletener begrip te vinden. Met de werkelijkheid correspondeert het al helemaal niet meer. Hoogstens met een zeker heimwee naar een voorbije situatie, die naar mijn overtuiging noch in de politiek, noch op het sociale vlak ooit zal terugkeren.

Wanneer ik zeg, dat ik niet aan goede bedoelingen geloof, dan wil ik daarmee uitdrukken, dat deze altijd schipbreuk lijden op de bikkelharde klip van de sociale wetmatigheid. Menselijke idealen zijn vrijwel altijd in rook opgegaan. Voor zover er soms iets van werd gerealiseerd, bleken ze in werkelijkheid altijd de verpakking voor 't een of andere maatschappelijke belang. Om belangen hebben de mensen gestreden, ook wanneer ze dachten om verheven en hoge idealen te vechten.

Dacht je, dat het humanitaire ideaal van de opheffing der slavernij ooit een schijn van kans zou hebben gehad tegen de macht van de slaven-bezitters, wanneer niet de kapitalistische ontwikkeling 'n klasse van "vrije" loonarbeiders had vereist?

Dacht je dat Frederica Montsény, een Spaanse anarcho-syndicaliste, die altoos tégen ministerialisme en parlementarisme was geweest, in november 1936 uit minder goede bedoelingen toetrad tot de regering van de Spaanse republiek? Zij deed het met de beste bedoelingen en zeker niet met de bedoeling haar vroegere opvattingen te verloochenen. Desondanks heeft Frederica Montsény als minister net precies datgene moeten doen en gedaan wat ze voorheen in ministers en regeringen had veroordeeld. Ze heeft niet háár beleid of háár politiek kunnen voeren, niet overeenkomstig haar opvattingen kunnen handelen, ze heeft mede-verantwoordelijkheid gedragen voor het optreden der regering.

Als je me vraagt of ik dat Frederica Montsény kwalijk neem, dan antwoord ik ontkennend. Het is me er alléén maar om te doen de sociale- en politieke wetmatigheid te signaleren, er je aandacht op te vestigen, hoezeer bij het menselijk handelen de maatschappelijke praktijk, dat wil zeggen de maatschappelijke verhoudingen, bepaalde ontwikkelingen en de omstandigheden van het ogenblik van doorslag-

gevende betekenis zijn; van groter betekenis dan de politieke wil of politieke leuzen. Iets daarvan moet je trouwens ook al zelf hebben geconstateerd. Keer je je niet in je brief "aan de linkse beweging" tegen wat je het "legaliteitscomplex" en een teveel aan "legitimisme" noemt? Geef je daarin niet te kennen, dat "de linkse beweging" "de autoriteiten waar mogelijk moet aanvallen" en dat zij "niet bij hen op audiëntie moet komen"? En was het niet zo, dat je zelf, betrekkelijk kort na het publiceren van die woorden een gesprek met de Amsterdamse burgemeester had?

In dat deel van je brief "aan de linkse beweging" waarop ik nu doel, schrijf je letterlijk: "De noodzaak om de wetten van het gezag te schenden, de burgerlijke ongehoorzaamheid over de hele linie door te voeren is de linkse beweging nog niet aan het verstand gebracht." Naar mijn mening is "de noodzaak" de wetten te overtreden geen kwestie van het verstand, niet - om hetzelfde in andere bewoordingen te formuleren - een kwestie van de theorie. Het is een kwestie van de praktijk. En als de praktijk werkelijk aan de man komt, dan zullen de wetten overtreden worden, desnoods door lieden, die zich daar in theorie altijd vurig tegen hebben verzet. Dat was bijvoorbeeld wat er gebeurde bij de kerkafscheiding van het jaar 1834 toen een deel van Nederlands protestanten zich, in naam van "koning Jezus" verzette tegen koning Willem I. Zo men deze "kleine (maar vrome) luyden" voorspeld had, dat zij in verzet zouden komen tegen de ("van God gegeven") overheid, dan zouden zij het evenmin geloofd hebben, als wanneer men hen op het hoogtepunt hunner opstandige beweging (maart 1836) voorspeld had, dat zij zich (door de maatschappelijke verhoudingen daartoe gedwongen) binnen enkele jaren in meerheid weer zouden bukken onder het gezag.

Dacht je dat de Oost-Berlijnse bouwvakarbeiders, die op de 16e juni 1953 van de steigers daalden om voor een verlaging der "normen", dat wil zeggen voor een andere berekening van hun tariefloon, te demonstreren, van de "noodzaak" der "onwettelijkheid" overtuigd waren? Ze waren alleen maar er van overtuigd, dat ze best niet minder Marken in hun loonzakje mee naar huis konden brengen dan op dat moment al het geval was.

Dacht je dat de katholieke mijnwerkers van Genk bomen hebben omgehakt en een spoorlijn gebarricadeerd hebben, omdat hun verstand hen van de noodzaak ener burgerlijke ongehoorzaamheid doordrongen had? Geen sprake van, ze deden het, omdat de logica van hun actie het hun nu eenmaal voorschreef. Ze zeiden niet: laat ons het gezag aantasten, nee, ze zeiden: laat ons ervoor zorgen, dat onderkruipers onze strijd niet kunnen verzieken. Omdat ze dát verhinderen wilden kwamen ze in conflict met de bestaande orde en er was voor hen een noodzaak dat te verhinderen, die direct verband hield met het dagelijks bestaan.

Met het dagelijks bestaan! Let daar alsjeblieft goed op, juist in het verband, waarin ik hier over "noodzaak" spreek. Omdat die Oost-Berlijnse bouwvakarbeiders over wie ik het zo pas had niet met minder Marken thuis konden komen, dáárom waren zij genooddaakt te demonstreren enzovoorts. Jij hebt het, in je bewuste stuk in Provo no. 7 over "mensen, die... geen zin hebben nog aan dit arbeidsproces deel te nemen, maar in een protesthouding leven..." Ik zou je daar dit op willen antwoorden, dat een arbeider, ook wanneer hij zich er rekenschap van zou geven, dat hij liever niet aan het arbeidsproces zou deelnemen, niettemin genooddaakt is dat wél te doen. Dat is dan, wat men wel met een zwaarwichtig woord het arbeiderslot of "de proletarische situatie" noemt. Meer niet. Maar ook bepaald niet minder! En in het algemeen een situatie, die reeds in de wieg gegeven is.

Wat overigens, versta jij Roel eigenlijk precies onder "leven in een protesthouding"? Zoveel begrijp ik er in ieder geval van, dat het in ieder geval leven is. Nu, óm te leven heb je toch zeer zeker 'n aantal kleinigheden als voedsel en drinken nodig en een minimum aan kleding om je te beschermen tegen de weersgesteldheid. Als je die kleinigheden niet hebt is het met ieder leven - al of

niet in "protesthouding" - binnen afzienbare tijd gedaan. Om ze echter te kunnen hebben moeten ze geproduceerd worden, in wat voor arbeidsproces dan ook. Dat is een waarheid als een koe, waartegen geen protest mogelijk is.

Welaan, ik behoor niet tot de burgerlijke moralisten, die moord en brand roepen, wanneer iemand te kennen geeft, dat hij niet aan het arbeidsproces wil deelnemen, zich niet wil laten exploiteren. Ik constateer echter alleen, dat er mensen zijn, die zich - om welke reden dan ook - de luxe permitteren kunnen om niet aan het arbeidsproces deel te nemen, maar dat de arbeiders in 't algemeen zich die luxe n i e t kunnen permitteren. Een arbeider heeft geen andere keus: hij staat voor de noodzaak om te arbeiden. Er zijn blijkbaar anderen voor wie die noodzaak niet bestaat: zij kunnen Provo zijn, zij kunnen als zij willen daarmee ook ophouden, zoals Jasper Grootveld.

Dé arbeider kan niet ophouden arbeider te zijn. Maar als arbeider en in het arbeidsproces komt hij voortdurend in botsing met de bestaande maatschappij en de bestaande orde, of hij dat wil of niet, of hij zich dat gedroomd had dan wel zich gans andere voorstellingen had gemaakt. Als arbeider leeft hij niet in een protesthouding (die men desgewenst kan laten varen) maar in een conflictsituatie, waaraan niet te ontkomen valt. Niet in een protesthouding leeft de arbeider, maar in een verzetshouding en dat is er geen, die hem individueel is aangeboren, maar dat is er een, die ontstaat in zijn arbeidssfeer en als gevolg daarvan in zijn milieu. Met andere woorden: het is een klasse-verschijnsel. Daar ligt dan de sociale verklaring voor het historische verschijnsel, dat álle verzet in het verleden en in onze tijd (ja, óók dat van de Afscheidenen, maar daar kan ik hier onmogelijk dieper op ingaan) een klasse-verzet is.

Aha!, zul je misschien uitroepen: Daar komt dan eindelijk de marxistische aap uit de mouw. Inderdaad, waarom zou ik er een geheim van maken: ik beschouw de methode, die Marx gevolgd heeft bij zijn analyse der kapitalistische maatschappij als de methode, die het meest geschikt is om ons een inzicht te verschaffen in haar wezen. Maar mag ik, nu we het dan toch over Marx en zijn methode hebben, mijn "marxist"-zijn even nader preciseren? Ik ben als "marxist" een verwoed tegenstander van iedere vorm van bolsjewisme, een tegenstander van het parlementarisme, 'n tegenstander van iedere doctrinaire gezindheid en 'n tegenstander van iedere orthodoxie. Ik heb, afgaande op wat je in Provo hebt geschreven, de indruk dat je daar van op moet kijken. Dat komt meen ik, omdat je, wat het marxisme betreft, kennelijk ten prooi bent aan een aantal misverstanden.

Je schrijft, dat "de richting naar het socialisme door Karl Marx is aangewezen". Ik heb me afgevraagd, hoe je daar toch wel bij komt. Ik heb - in mijn marxistische onschuld - altijd gedacht dat hij niet op één, maar op tál van plaatsen in zijn werken juist nadrukkelijk betoogd had, dat zo iets als "het richting wijzen naar het socialisme" tot de onmogelijkheden behoorde. Je schrijft, dat volgens Marx "de mens in zijn arbeid zichzelf wordt en dat de vervreemding van de arbeid dus het grootste kwaad is". Ik heb bij Marx nooit iets anders gelezen, dan dat hij met het begrip "vervreemding" 1) dit bedoelde, dat de mens heeft opgehouden mens te zijn, derhalve van "zichzelf" vervreemd is en dat zulks juist 'n gevolg was van het arbeidsproces, waarin sedert de verdwijning van het handwerk door de gestage mechanisatie en rationalisatie de k w a l i t a t i e v e, dat wil zeggen de m e n s e l i j k - i n d i v i d u e l e eigenschappen van degene die werkt, steeds verder worden uitgeschakeld. Niet om de arbeider en zijn arbeid is het in het kapitalistisch productieproces te doen. Het gaat in het kapitalisme om de ar-

1) De term "vervreemding", of liever "zelfvervreemding", zoals het letterlijk bij Marx heet, vinden wij op zichzelf, zonder nadere verklaring, typisch filosofisch en niet erg gelukkig gekozen, want weinig verduidelijkend. Wie echter leest wat of er bij Marx mee wordt bedoeld zal begrijpen, waarom wij Roel van Duyn verwijten de zaak op zijn kop te zetten.

beidskracht, die tot een waar geworden is en wel tot een waar, die de bijzondere eigenschap heeft, dat zij méér waarde produceert dan zij zelf waard is. Om die méérwaarde, dat surplus aan waarde, is het begonnen. De kwaliteit van de arbeid verliest in het kapitalistisch productiesysteem haar betekenis. Het enige dat betekenis krijgt is hetzij de arbeidskwantiteit, - in 'n primitief stadium der moderne samenleving - hetzij de arbeidsproductiviteit. Maar die arbeidsproductiviteit is niet een kwestie van individueel-menselijke eigenschappen, zij is een zaak van de techniek.

Wij leven in een technische maatschappij, waarin niet langer de mens de draager is van het arbeidsproces. Niet als mens neemt de mens deel aan het arbeidsproces, maar als een "gemechaniseerd" deeltje van een mechanisch systeem, een systeem, dat hij kant en klaar, met alle maatschappelijke verhoudingen die er bij behoren, al bij zijn geboorte aantreft, dat geheel onafhankelijk van zijn wil functioneert, waarin hij wordt ingevoegd en bij welks wetten hij zich willoos heeft neer te leggen.

Niet zijn frisheid of zijn vermoeienis regelen het arbeidsproces van de mens, maar de prikklok en het ploegenstelsel, omdat de moderne techniek nu eenmaal zulke grote investeringen vereist, dat zij alleen bij continu-arbeid rendabel zijn. Niet de individuele prestaties van de mens regelen zijn arbeidstempo, doch de door de relatie tussen techniek en rentabiliteit bepaalde snelheid van de lopende band. De mens, dat wil zeggen de individuele arbeider, is niet meer interessant, hij is alleen nog maar van betekenis voor zover hij bezitter is van menselijke arbeidskracht; niet van een bepaald soort van menselijke arbeidskracht, maar van menselijke arbeidskracht zonder meer. De mens is niets meer, de tijd (oftewel de productiviteit, oftewel de tijd bij een bepaalde stand van de techniek) is alles. En wanneer heden ten dage in het bedrijfsleven zo sterk de nadruk wordt gelegd op de "menselijke verhoudingen" dan is dat niet tegenstrijdig met deze zienswijze van Marx, nee het bevestigt juist de juistheid ervan. Want al het gepraat over het belang der "menselijke verhoudingen" spruit hieruit voort, dat de menselijke verhoudingen, ja het hele mens-zijn in het moderne arbeids- en productieproces voortdurend worden verstoord en opgeheven. Niet door de arbeid dus wordt de menselijke (zelf)-vervreemding opgeheven, nee, zij komt dus uitgerekend door het moderne arbeidsproces tot stand. Dat wil zeggen, dat men bij Marx precies het omgekeerde kan lezen als jij hem in de schoenen schuift. Overigens: van enig "ethos" is bij Marx geen sprake. Ook niet van een "arbeidsethos". En voor zover ik weet treft men een legitiem parlementarisme - wat je hem ook al in de schoenen tracht te schuiven - wél bij de sociaaldemocratie of de PvdA, ja ook bij de PSP aan, maar niet bij Marx aan. Hij drijft er afwisselend of de spot mee of oefent er buitengewoon scherpe kritiek op uit, een veel scherpere kritiek dan bijvoorbeeld het provotariaat.

Maar laten we Marx liever rusten. Ik heb, uit een soort van "waarheidsdrang" geprotesteerd tegen de in mijn ogen ontstellende enormiteiten, die je - uit gebrek aan werkelijke kennis ongetwijfeld - omtrent hem verkondigt, maar tenslotte gaat het om "de linkse beweging". Welnu, juist als marxist geloof ik daar niet aan. Wat is het kenmerk van "de linkse beweging"? Dit, dat zij "de massa" de weg naar het socialisme wijzen wil. Zij heeft een maatschappelijk ideaal, waarvoor zij de menigte oproept om te strijden. Onze tijd echter is er een, waarin de massa zélf op het toneel verschijnt, niet om voor "de idealen" van "links" maar om voor haar eigen belangen te vechten. Dat is iets, dat ik voor mijn ogen zie gebeuren en ik zie daarbij dan tevens nog, dat zij bij die eigen en zelfstandige strijd voortdurend door "links" in de wielen worden gereden, worden belemmerd in hun actie of worden geremd. Telkens weer ontstaan er conflicten tussen de strijdende arbeiders en tussen "linkse" bewegingen, die voornamelijk hieruit voortspruiten, dat het optreden van de arbeiders in het geheel niet overeenstemt met de "theorie" van de "linkse" partij of groep. Die conflicten nemen niet deze vorm aan, dat de partijen "orthodoxe" strijdmethoden zouden propageren, de arbeiders daarentegen "moderne" strijdmethoden zouden toepassen. Tenminste niet, wanneer je onder "or-

thodoxe" strijdmethoden datgene verstaat, wat jij daaronder verstaat Roel, blijkens je opsomming in Provo. Je noemt daar stakingen, bedrijfsbezetting, marsen en redevoeringen in één adem en je geeft er daarmee blijk van, dat je in het geheel niet gemerkt hebt hoe o n - orthodox al die strijdmiddelen kunnen zijn, wanneer ze maar niet in het keurslijf van een partij-ideologie worden toegepast, maar door de arbeiders zelf. Het komt er in het geheel niet op aan óf er gemarcheerd wordt of niet, het komt er op aan of er op bevel van een partij-centrale gemarcheerd wordt of door de arbeiders zelf op eigen initiatief, zoals bijvoorbeeld de arbeiders van de mijn te Zwartberg naar de mijn te Waterschei marcheerden om hun collega's tot medestaken te bewegen. En is je ook het verschil tussen een "wilde" staking tegenover een "officiële" nimmer opgevallen?

Het conflict tussen de strijdende arbeiders en tussen "links" loopt - in de praktijk - over de vraag of de strijd er een van de arbeiders zélf dan wel van de organisatie zal zijn. Niet dat de arbeiders zich om dat probleem bekommeren. Die gaan hun gang, omdat ze nu eenmaal moeten. Maar zodra dat gebeurt doemt er voor "links" een probleem op. Want de zelfstandige strijd van de arbeidersklasse berooft "links" van zijn basis, die daarin bestaat, dat "links" noodzakelijk zou zijn om de klasse de weg te wijzen. Dat blijkt in de praktijk niet op te gaan en ik kan eenvoudig niet aannemen, dat het opeens wél op zou gaan als er een "nieuw links" zou komen, zoals jij nastreeft.

Het conflict tussen "links" en de arbeiders - waaraan in 1934 na de Jordaan opstand in feite de O.S.P. kapot ging en nadien vele andere "linkse" organisaties - doet zich zo bij herhaling voor, dat er een algemene oorzaak voor moet zijn. Ik meen die hierin te hebben gevonden, dat er een periode in de maatschappelijke ontwikkeling geweest moet zijn, waarin de belangen van "linkse" partijen en de belangen van de arbeiders samenvielen, daarna echter kennelijk een periode is aangebroken, waarin die belangen uit elkaar gaan. Blijkbaar hadden de arbeiders een halve eeuw of langer geleden ándere belangen en verkeerden zij in 'n ándere positie dan heden ten dage. Ik meen dat het zijn oorzaak heeft in het feit, dat er in een bepaald tijdvak voor de belangen van de arbeiders binnen de bestaande maatschappij gestreden werd door organisaties, die zich - om die reden en ook omdat het niet anders mogelijk was - op de bodem der bestaande maatschappij plaatsten, maar die zin en betekenis verloren toen door de maatschappelijke ontwikkeling zelve de arbeiders niet meer in conflict kwamen met bepaalde gevolgen van de kapitalistische productiewijze, maar met heel de kapitalistische orde als zodanig. En dat nu is een proces, dat al vele tientallen jaren aan de gang is, maar dat zich toch steeds duidelijker aftekent.

Hierin ligt ook het antwoord besloten op je vraag waarom de "linkse" beweging van zo weinig betekenis is voor de jeugd en verand is... De "linkse" beweging hoort bij een tijdvak dat voorbij is, een tijdperk dat vóór de oorlog begon al ten einde was gelopen. Géén goede bedoelingen, geen "onwettelijke" instelling, geen "nieuwe cultuur" of wat dan ook kunnen dat tijdvak tot nieuw leven wekken. Partijpolitieke organisaties hebben voor de strijd van de arbeidersklasse afgedaan. De klassenstrijd van onze dagen blijkt gans andere organisaties dan partijen of vakverenigingen in het leven te roepen. Als de jeugd - niet gehandicapt door tradities - of de Provo's zeggen, dat zij in partijen geen vertrouwen meer hebben - met welke bewering overigens de oprichting van een Provo-partij, die aan de (raads-) verkiezingen deelneemt volkomen in strijd is - dan is dat niet zo'n wonder. Maar in die situatie gaat het om gans ándere dingen dan Provo meent en ziet. Bijna had ik geschreven: zien wil of zien kan. Want in de sociale vragen is de positie die men inneemt - dat bewijst de geschiedenis - nu eenmaal alles bepalend. Het schip van de zelfstandige arbeidersstrijd hééft langzaam zee gekozen. Ik kan niet anders zien dan dat de Provo's die boot gemist hebben. Of dat erg is? Een antwoord daarop is eigenlijk niet wel mogelijk. Het arbeidersschip zal er heus wel om varen en de Provo's, die het briesje, dat de Amsterdamse autoriteiten tegen hen ontke- tend hebben al voor een storm houden, zullen er eens misschien wel blij om zijn.

Met kam. groeten,

C. Brendel.